

Auschwitz als doorgegeven herinnering

Kunnen nabestaanden de Jodenvervolging begrijpen louter op basis van doorgegeven herinneringen? Die vraag roept schrijfster Hélène Cixous op.

Maarten Goethals

De Standaard, zaterdag 23 juli 2022

  afp

HÉLÈNE CIXOUS
Station Osnabrück naar Jeruzalem

Vertaald door Désirée Schyns, Octavo, 192 blz., 22,50  . Oorspr. titel: ‘Gare d’Osnabrück   Jeruzalem’

Hélène Cixous (85) geldt als een schrijver voor schrijvers: slim, experimenteel, en onbekend genoeg om ooit de Nobelprijs te winnen. De Nederlandse publicatie van *Station Osnabrück naar Jeruzalem* zal, ondanks de enorme krachttoer om alle subtiliteiten van de Franse tekst te vertalen, de kloof met het grote publiek niet ineens overbruggen.

Cixous vertelt in dit boek dat in 2016 in het Frans verscheen, de familiegeschiedenis van haar joodse moeder en grootmoeder die oorspronkelijk in Duitsland woonden, maar in het midden van de jaren 30 één na één vluchtten voor het opkomende nationaalsocialisme. De exodus begint in Osnabrück, een stad in het noordwesten van het land, om te stranden in Algerije, waar de vrouwen hun leven verder uitbouwen, weg van de gruwel.

In *Station Osnabrück naar Jeruzalem* stelt Cixous zichzelf de vraag welke betekenis ze aan Osnabrück mag en moet geven als nabestaande. De concrete aanleiding vormt een uitnodiging van de burgemeester voor een officieel bezoek.

Overlevering

Het antwoord is meerlagig. Meer dan een stad is Osnabrück – en waarvoor het staat in de familie: verankering en vervreemding – een veelheid aan stemmen die Cixous, geboren in Noord-Afrika, leert kennen ‘met het geheugen van mijn moeder, alsof het gisteren was’.

Maar die mondelinge overlevering creëerde een geheel eigen realiteit, één die overloopt van anekdotes, personages, herinneringen, taboes, onderdrukte gevoelens, tragedies, vervormingen. De auteur beseft daardoor dat waarheid van verdichting moeilijk te onderscheiden valt. Dat maakt van *Station Osnabrück naar Jeruzalem* een langgerekte conversatie met fantasma's, fantomen en een deel eigen fantasie van Cixous, verwerkt tot een paradoxaal boek: het wil namelijk zo scherp mogelijk die onscherpte in kaart brengen. Met slechts één grote zekerheid: een groot deel van het geslacht eindigde in de concentratiekampen. ‘Sommigen maakten stof in het stof van Auschwitz.’

Interessant aan de aanpak van Cixous: ze weigert orde te brengen in de chaotische schepping waarin ze opgroeide. De perspectieven plakt ze niet netjes naast elkaar. Eén zin kan bijvoorbeeld makkelijk drie keer van eigenaar wijzigen: van de (groot)moeder, over Cixous, naar haar zoon. Niemand kan het eigenaarschap claimen.

Eigenzinnig

Die werkwijze overrompelt, zeker in het begin. En haar ‘eigenzinnige wijze gebruik van de Franse syntaxis’, aldus haar vertaler, versterkt die intimiderende factor. Zinnen die plots stoppen, onregelmatig gebruik van interpunctie, tegennatuurlijke woordvolgorde... Het valt te lezen dat Cixous, die in Parijs woont en ook een rijkgevulde academische carrière heeft, veel ontleende aan Derrida, een persoonlijke vriend en bekend om zijn onleesbare teksten.

Soms mocht het iets minder zijn. Al ligt in de aangehouden radicaliteit net het zuivere van de onderneming. Cixous maakt geen compromissen: noch met zichzelf, noch met de vele gedaantes van Osnabrück. Ze noemt het boek dan ook geen ‘fictieve roman’ maar ‘een bloeditstorting’ – iets dat pijn doet en herstel behoeft. Maar in dat genezende proces voelt de lezer wel iets vitaal kloppen: iets dat weigert te sterven, iets dat moet spreken en verteld worden – in die zin produceerde Cixous misschien wel de zuiverste vorm van literatuur.